

Miljöplan 2017-2030 för Locum AB

Ärendet

I ärendet redovisas förslag till miljöplan för Locum AB. Miljöplanen innehåller Locums miljömål 2017-2030 med fokus fram till 2021, samt strategier och åtgärder för att nå målen att inte påverka miljön negativt och att vara klimatneutrala. Miljöplanen bidrar till att uppfylla målen i Stockholms läns landstings (SLL) nya miljöprogram för perioden 2017-2021.

Förslag till beslut

Styrelsen för Locum AB föreslås besluta

att godkänna miljöplan 2017-2030 för Locum AB.

Patrik Emanuelsson
Verkställande direktör

Bilaga

1. Miljöplan 2017-2030 för Locum AB

Delges

Akten

Bakgrund

Det övergripande målet att vara klimatneutral år 2030 och inte påverka miljön negativt innebär att Locum höjer ambitionsnivån i arbetet mot hållbara fastigheter och anläggningar.

Miljöarbetet syftar till att:

- Minska utsläpp av växthuspåverkande gaser för att inte bidra till klimatförändringen
- Bidra till en giftfri miljö
- Hushålla med energi, material och produkter.

Miljöplanen innehåller mål på kort och lång sikt och bidrar till att uppfylla SLL:s nya miljöprogram för perioden 2017-2021. Miljöplanen vägleder samt stödjer alla på Locum och visar kunder, leverantörer och omvärld hur vi arbetar med miljöfrågor. I miljöarbetet ingår även att verka för att de varor och tjänster som upphandlas är framställda under hållbara och ansvarsfulla förhållanden.

Ekonomiska konsekvenser Det är framförallt energimålen som innebär ekonomiska konsekvenser. Att minska energianvändningen innebär en minskad driftkostnad, men samtidigt ökade kostnader i form av investeringar. I flera fall kommer dessa investeringar att göras av andra orsaker än rent miljömässiga, vilket innebär att det är svårt att uppskatta kostnaden för själva energiåtgärden. En grov uppskattning visar en total investeringskostnad på cirka 350-700 miljoner kronor för att nå målet att minska energianvändningen med 15 % till 2021 jämfört med 2011.

Miljökonsekvenser Beslutet innebär positiva konsekvenser för miljön i och med att miljöplanen sätter mål, strategier och åtgärder som leder till Locums övergripande mål att vara klimatneutrala och inte påverka miljön negativt.

Miljöplan 2017-2030

Locum AB

INNEHÅLL

1	Inledning	3
2	Bakgrund	3
3	Syfte	4
3.1	Omfattning och struktur.....	4
4	Locums övergripande miljömål	4
5	Energi	5
5.1	Strategi för området energi	6
5.2	Åtgärder för att minska energianvändningen	7
6	Material, produkter och avfall	10
6.1	Strategi för området material, produkter och avfall	11
6.2	Åtgärder för att nå målen för området avfall, material och produkter.....	12

1 Inledning

Visionen för miljöarbetet i Stockholms läns landsting (SLL) är:

Med ansvar för framtiden driver Stockholms läns landsting ett innovativt miljöarbete som förbättrar och inspirerar.

Denna viljeinriktning tillsammans med målen i landstingets miljöprogram är utgångspunkt i Locums miljöplan för åren 2017-2030.

2 Bakgrund

Miljöarbetet i Stockholms läns landsting styrs genom Miljöprogram 2017-2021¹. Målen i programmet ska bidra till en hållbar samhällsutveckling, med hållbara resor, fastigheter och vård. Det miljöpolitiska programmet är uppbyggt kring 5 målområden.

Ur Miljöprogram för Stockholms läns landsting 2017-2021 (LS 2015-0092)

Inom målområdena finns sammanlagt 15 miljömål som följs upp med totalt 24 indikatorer.

Förutom målen innehåller miljöprogrammet också grundläggande miljökrav. Alla förvaltningar och bolag i landstinget omfattas av miljöprogrammet. Miljömålen följs upp varje år.

¹ Ej beslutat. Behandlas av landstingsstyrelsen den 25 oktober och beslutas av landstingsfullmäktige den 15 november 2016.

3 Syfte

Det övergripande målet att vara klimatneutral år 2030 och inte påverka miljön negativt innebär att Locum höjer ambitionsnivån i arbetet mot hållbara fastigheter och anläggningar.

Miljöarbetet syftar till att:

- Minska utsläpp av växthuspåverkande gaser för att inte bidra till klimatförändringen
- Bidra till en giftfri miljö
- Hushålla med energi, material och produkter

Miljöplanen innehåller mål på kort och lång sikt och bidrar till att uppfylla SLL:s miljöprogram. Miljöplanen vägleder samt stödjer alla på Locum och visar kunder, leverantörer och omvärld hur vi arbetar med miljöfrågor.

I Locums miljöarbete ingår även att ställa höga miljökrav vid upphandling samt att verka för att de varor och tjänster som upphandlas är framställda under hållbara och ansvarsfulla förhållanden.

3.1 Omfattning och struktur

Miljöplanen är indelad i två områden:

- Energi
- Material, produkter och avfall

De två områdena i planen utgår ifrån målen i landstingets miljöprogram och Locums betydande miljöaspekter².

Planen beskriver Locums miljömål samt strategier och åtgärder på en övergripande nivå för att nå målen. Konkreta energisparåtgärder och andra miljöåtgärder beskrivs i förvaltningsplanerna för respektive förvaltningsobjekt.

4 Locums övergripande miljömål

Locums övergripande miljömål är att vara klimatneutral år 2030 och inte påverka miljön negativt.

Ett företag som är klimatneutralt påverkar inte klimatet, vilket innebär att företagets varor och tjänster inte bidrar till ökade utsläpp av koldioxid eller

² Med miljöaspekt menas de delar av en verksamhet, produkt eller tjänst som påverkar miljön. Syftet är att identifiera vilka miljöaspekter som är betydande för bolaget. Dessa betydande miljöaspekter ligger sedan till grund för hur Locum ska prioritera mellan olika områden. Att identifiera vilka de betydande miljöaspekterna är ett krav i ISO 14001 (Miljö), som Locum är certifierad mot.

andra klimatpåverkande gaser som exempelvis vissa köldmedia³, lustgas och anestesigas. Köldmedia, lustgas och anestesigas är mindre vanliga än koldioxid, men har en mycket större klimatpåverkan.

Locum väljer att definiera klimatpåverkan enligt Green House Gas Protocol ([GHG Protocol](#)), som är en vedertagen metod för att beräkna klimatpåverkan⁴.

Mål och åtgärder för att nå klimatneutralitet presenteras vidare under de två rubrikerna *Energi* samt *Material, produkter och avfall*.

5 Energi

Energianvändning är ett område med stor klimatpåverkan. Energieffektivisering är därför en viktig del i Locums miljöarbete. För att minska klimatpåverkan är det första och viktigaste steget att minska energianvändningen. För att bli klimatneutrala krävs att den energi som ändå behöver användas produceras med så liten miljöpåverkan som möjligt.

Energianvändningen för uppvärmning ska minska till 219 kWh/m² år 2017, d.v.s en minskning med 8% jämfört med 2011.

Energimålet kommer att brytas ned per fastighet till energiplaner som beskriver fastigheternas energimål och hur de ska nås. Energisparåtgärder identifieras från energikartläggningar, som är ett strukturerat arbetssätt för att kartlägga energianvändning och identifiera åtgärder för att minska energianvändningen. Andra sätt att identifiera energisparåtgärder kommer från exempelvis fastighetsdrift, obligatoriska ventilationskontroller, planerat underhåll och investeringsprojekt. Alla åtgärder samlas och följs upp i energiplanerna.

³ Köldmedier är ett samlingsnamn på det medium som finns inne i en oftast sluten kretsprocess från vilken användbar kyla eller värme levereras. Köldmedier används bland annat i luftkonditioneringsanläggningar, kylskåp, frysar och värmepumpar.

⁴ Utgår från scope 1 och 2 (direkt och indirekt klimatpåverkan från el, fjärrvärme, fjärrkyla, reservkraftsanläggningar, köldmedia och oljepannor) i GHG Protocol. Scope 3 (transporter och byggsvaror) kommer att utredas inom ramen för det fortsatta miljöarbetet.

Utfall och mål för minskad energianvändning jämfört med år 2011.

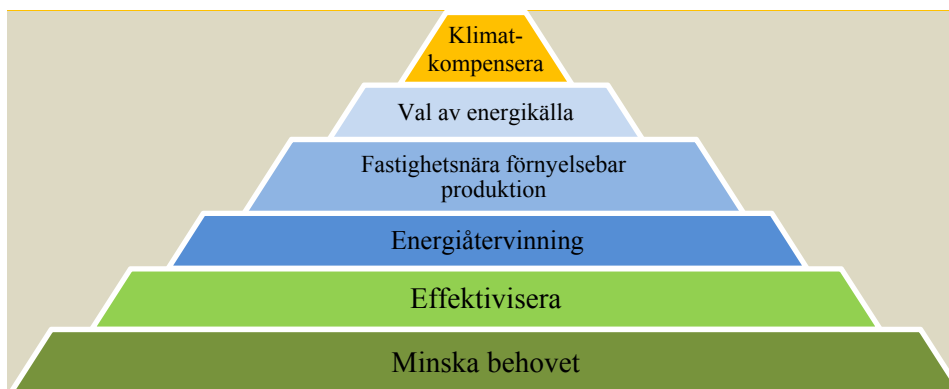
	Utfall 2011	Utfall 2015	Mål 2016	Mål 2017	Mål 2018	Mål 2019	Mål 2020	Mål 2021	Mål 2030
Använd energi (kWh/m ²) ⁵	238	229	224	219	215	210	205	203	167
Minskning jfr 2011 (%)		-4	-6	-8	-10	-12	-14	-15	-30

5.1 Strategi för området energi

Genom att minska och effektivisera energianvändningen påverkar vi också vårt mål om minskad klimatpåverkan.

Energipyramiden visar hur Locum arbetar för att minska energianvändningen. Strategin är att i första hand minska behovet och effektivisera energianvändningen.

Locums energipyramid.

Minska behovet – omfattar allt, från behovet av att bygga nytt till om en lampa behöver vara tänd. I befintliga byggnader består möjligheten till att minska behovet ofta av driftoptimering.

Effektivisera - innebär att Locum effektiviserar utrustning och system och byter till ny utrustning som är mer energieffektiv.

Energiåtervinning – innebär att Locum nyttjar frikyla/-värme eller energi utanför byggnadsgränsen. Exempelvis i form av borrhålslager eller överskottsenergi utanför byggnadsgränsen.

Fastighetsnära förnyelsebar energiproduktion - är nästa nivå för att minska mängden köpt energi. I dagsläget utgörs detta främst av solenergi.

⁵ Verksamhetens energi ingår i nyckeltalet för energi eftersom den inte kan mätas separat i befintliga byggnader. Detta är en skillnad jämfört med många andra fastighetsägare som särmäter fastighets- och verksamhetsenergin.

Val av energikälla – innebär att Locum handlar klimatneutral energi. Det kan också innebära ett val mellan exempelvis eluppvärmning och fjärrvärme eller kylmaskiner kontra fjärrkyla.

Klimatkompensera - innebär att de koldioxidutsläpp som är kvar kompenseras genom att investera i klimatneutrala projekt. Klimatkompensation är det sista alternativet för att minska klimatpåverkan. Locum klimatkompenserar inte idag.

5.2 Åtgärder för att minska energianvändningen

När det gäller investeringarnas bidrag till sänkning av energianvändningen är det beroende av avsättning av resurser. Nivån har satts utifrån det totala målet gällande en minskning av energianvändningen med 15 % till 2021.

Energianvändningen per kvadratmeter för Locums nybyggnation är 16 % lägre jämfört med samma nyckeltal för det befintliga beståndet. Det innebär en besparing på 1-2 %.

Följande tabell visar en grov uppskattning av hur olika aktiviteter kommer att påverka energianvändningen till 2021 samt redan genomförda energi- besparingar sedan 2011.

Nedbrytning av målet gällande minskad energianvändning för olika områden till 2021 samt redan gjord minskning mellan 2011-2015. Fördelningen avser hela Locums fastighetsbestånd.

Områden	Uppskattad fördelning för att nå energimålet 2021 (%) för kWh/m ² A-temp ⁶
Genomförd minskning 2011-2015	-4 %
Driftåtgärder	-6 %
Investeringsprojekt	-6 %
Nybyggnationer	-1 till -2 %
Ombyggnationer	-3 %
Verksamhetsenergi befintligt bestånd	+1-2 %
Kylanvändning befintligt bestånd	+1-2 %
Avyttrande av byggnader	+1-2 %
Summa	-15 till -17 %

⁶ Areal av samtliga våningsplan, vindsplan och källarplan för temperaturreglerade utrymmen, avsedda att värmas till mer än 10 °C, som begränsas av klimatskärmens insida. Area som upptas av innerväggar, öppningar för trappa, schakt och dylikt, inräknas. Area för garage, inom byggnaden i bostadshus eller annan lokalbyggnad än garage, inräknas inte.

Det finns även områden där energiproduktionen kommer att öka. Inom dessa områden kommer Locum att arbeta aktivt med åtgärder för att minska ökningen. Flera av de fastigheter SLL planerar att sälja innehåller mindre teknikintensiv verksamhet än snittet för Locums bestånd. Det innebär att försäljningen av dessa fastigheter innebär en ökning av energianvändningen/m².

Locum har identifierat fem områden att arbeta med för att nå målet om minskad energianvändning.

1. Driftåtgärder

Driften av en byggnad har stor påverkan på byggnadens energianvändning. Det finns stor potential att spara energi genom åtgärder som driften kan utföra. Det handlar om att säkerställa att byggnaderna värms och kyls på ett optimalt sätt, men det handlar också om att aktivt arbeta med med hyresgästens energianvändning.

I arbetet med driftåtgärder ingår också att upplysa om eventuella investeringar som behöver göras för att effektivisera eller byta ut system och utrustningar.

2. Investeringsprojekt

Med investeringsprojekt avses större och mindre projekt som pågår i fastigheterna. Vid investeringsprojekt ska aspekten energieffektivisering tas med så att energieffektiv utrustning väljs. Vid systemval görs livscykelkostnadskalkyler (LCC) för att välja system med lägst kostnad över hela livslängden.

Även vid byggprojekt ingår att se över möjligheten att ta med energisparåtgärder, exempelvis möjligheten att tilläggsisolera och byta fönster i samband med att en lokal tomställs i ett projekt.

I befintliga byggnader har Locum mest potential att spara energi genom ventilationsåtgärder. Andra områden att effektivisera är bl a klimatskal och belysning.

3. Ny- och ombyggnationer

Energianvändningen per kvadratmeter för Locums nybyggnation är lägre jämfört med samma nyckeltal för det befintliga beståndet.

En grov uppskattning för att särredovisa fastighets- och verksamhetsenergi visar att fastighetsenergin per kvadratmeter är ca 50 % lägre i nybyggnation jämfört med fastighetsenergin per kvadratmeter i befintligt bestånd. Motsvarande grova uppskattning för verksamhetsenergin visar att verksamhetsenergin per kvadratmeter är ca 45 % högre i nybyggnation jämfört med verksamhetsenergin per kvadratmeter i befintligt bestånd.

I nuläget sätts inga specifika mål på verksamhetsenergin i ny- och ombyggnationer. Att verksamhetsenergin ökar i nybyggnation beror på att verksamheten ofta använder energiintensiv utrustning i byggnaderna.

För att säkerställa energianvändningen vid nybyggnation använder Locum riktlinjer, miljöprogram och miljöklassningssystemet Miljöbyggnad.

Miljöbyggnad är ett svenskt miljöklassningssystem som bygger på svenska förutsättningar och krav. SLL och Locum har beslutat att certifiera större om- och nybyggnationer enligt Miljöbyggnad nivå Guld och Silver.

Vid ny- och ombyggnationer ställer Locum krav på fastighetsenergin⁷ enligt Boverkets definitioner.

4. Verksamhetsenergi i befintligt bestånd

Av Locums energianvändning i befintligt fastighetsbestånd uppskattas cirka 35 procent vara verksamhetsenergi. En utmaning i arbetet med att minska energianvändningen ligger i att sjukvården blir mer och mer teknikintensiv, vilket påverkar energianvändningen.

Locums roll rörande verksamhetsenergin är att stödja verksamheterna samt att skapa incitament för minskad energianvändning. I arbetet med att minska energianvändningen fokuserar Locum på de kunder som är storanvändare. Under 2017 utvecklas arbetet tillsammans med kund att identifiera och genomföra energisparåtgärder.

Gröna hyresavtal är ett sätt att tillsammans med vårdverksamheterna arbeta med att minska användningen av verksamhetsenergi. I avtalen ingår att Locums förvaltare tillsammans med kunderna jobbar aktivt med miljö och energi. Avtalen skapar tydliga incitament för minskad verksamhetsenergi.

Locum kommer att vidareutveckla processen för de gröna hyresavtalen i syfte att bli att finna incitamentsmodeller som är kostnadseffektiva.

5. Kylanvändning i befintligt bestånd

Teknikintensiv och värmealstrande utrustning ökar inom sjukvården så även kraven på en god inomhusmiljö. Innan kyla installeras är det viktigt att så kalla passiva åtgärder utförs. Exempel på sådana åtgärder är solavskärmning, nyttjande av persienner/markiser och avlägsnande av värme från värmealstrande utrustning.

Stockholms läns landsting har beslutat att landstinget ska fortsätta att framställa förnyelsebar energi under 2017 och att det bör ske genom att installera solceller på bl a sjukhusens tak.

⁷ I byggnadens energianvändning ingår den energi för värme, varmvatten och ventilation som behöver tillföras en byggnad med hänsyn till den verksamhet som är avsedd att bedrivas i byggnaden.

För att nå målen om fastighetsnära förnyelsebar energi är det mest kostnadseffektiva att installera solceller i samband med nybyggnationer och vid omläggning av tak.

Utvecklingen av solceller och annan förnyelsebar energiproduktion går snabbt framåt och det är därför svårt att förutsäga den framtida potentialen. Locum kommer därför parallellt med byggande av solceller att bevaka utvecklingen av annan fastighetsnära förnyelsebar teknikutveckling i syfte att alltid välja den mest fördelaktiga.

För att minska energianvändningens klimatpåverkan har Locum har identifierat tre åtgärdsområden att arbeta inom.

1. Klimatneutral fjärrvärme och fjärrkyla

Fjärrvärme står för ca 90 % av Locums klimatpåverkan. Genom att köpa klimatneutral fjärrvärme så långt det är möjligt minskas utsläppen.

2. Fossilbränslefria reservkraftsanläggningar

Alla reservkraftsanläggningar drivs idag på diesel eller olja. Målet är att alla reservkraftsanläggningar ska gå på syntetisk diesel eller annat alternativt bränsle för att minska utsläppen av koldioxid.

3. Klimatneutral el

Genom att Locum även fortsättningsvis bara upphandlar klimatneutral el innebär elen inte någon klimatpåverkan för Locum.

6 Material, produkter och avfall

Under 2017 och kommande år kommer Locum att öka materialåtervinningen, minska miljöpåverkan från drift- och städkemikalier samt fortsätta arbetet med att förebygga avfall. Vidare kommer Locum att tillsammans med SLL utarbeta en övergripande plan för att begränsa klimatpåverkan från byggprocessen.

Stockholms läns landsting är inne i en period med stora investeringar i landstingets vårdfastigheter. Bygg- och anläggningsprojekt står därför för en väsentlig del av landstingets miljöpåverkan under de kommande åren.

Miljöområdet material, produkter och avfall har en tydlig koppling till landstingets miljöprogram och miljömålen för landstingets fastigheter och anläggningar.

Uppskattade värden för 2015 inom respektive område samt mål för 2017-2030.

Områden	Utfall 2015	Mål 2016	Mål 2017	Mål 2018	Mål 2019	Mål 2020	Mål 2021	Mål 2030
Godkända byggvaror (%)	98	≥95	≥95	≥95	≥95	≥95	≥95	≥95
Byggavfall sorteringsgrad (%)	89	≥90	≥90	≥90	≥90	≥90	≥90	≥90

Det finns områden inom material och produkter (drift- och städkemikalier, köldmedia samt byggvaror) och avfall (byggavfall) som idag inte är målsatta. Inom dessa områden påbörjas under 2017 ett utvecklingsarbete för att ytterligare minska miljöpåverkan från landstingets fastigheter och anläggningar.

Locum kommer att utreda möjligheten att använda verktyg för livscykelanalyser (LCA) för att mäta miljöpåverkan från material och produkter⁸.

6.1 Strategi för området material, produkter och avfall

Följande bild visar hur Locum kommer att arbeta med byggvaror, drift- och städkemikalier och avfall för att få till cirkulära flöden och på det sättet minska påverkan på miljön.

Strategier för att arbeta med material, produkter och avfall.

Förebygga - att arbeta förebyggande innebär att vi inte köper in eller använder mer byggvaror, drift- eller städkemikalier än vad vi har behov av. Det innebär också att de byggvaror som vi bygger in inte innehåller miljö- eller hälsofarliga ämnen.

Återanvända - de material och produkter som byggs in ska i möjligaste mån kunna återanvändas i ett senare skede.

⁸ I en LCA mäts en byggvaras totala miljöpåverkan från råvaruutvinning, via tillverkningsprocess och användning till avfallshantering. Analysen beaktar även transporter och energiåtgång i mellanleden.

Materialåtervinna - när det uppstår avfall arbetar vi med att sortera det väl så att så lite som möjligt behöver gå till energiåtervinning, d v s förbränning eller deponi (slutförvaring i marken).

6.2 Åtgärder för att nå målen för området material, produkter och avfall

För att nå det strategiska målet om klimatneutralitet och ingen negativ miljöpåverkan inom området material, produkter och avfall har Locum identifierat sex åtgärdsområden enligt strategin att i första hand förebygga, i andra hand att återanvända och i sista hand materialåtervinna.

- **Använda godkända/rekommenderade byggvaror**

Locum har kommit långt inom området med att säkerställa att de byggvaror som byggs in i byggnader är godkända ur hälso- och miljösynpunkt. Locum kommer att fortsätta att arbeta aktivt för att ytterligare öka andelen material och produkter som bedöms som rekommenderade enligt Byggsvarubedömningens kriterier⁹.

- **Minska mängden och använda drift- och städkemikalier som är bra ur miljö- och hälsosynpunkt**

Locum har under lång tid arbetat med bl a utfasning och minskning av kemiska substanser som bedömts vara farliga för hälsa och miljö. Arbetet fortsätter med att fasa ut och minska ett antal prioriterade produkter. Som stöd i detta arbete används en kemikaliedatabas ([KLARA](#)) för registrering, bedömning och uppföljning av driftkemikalier. Locum har implementerat kravställning gentemot de leverantörer som anlitas gällande utfasning och minskning av berörda substanser.

I drift- och städupphandlingar ställs höga miljökrav och kraven följs upp vid uppföljningsmöten.

- **Ersätta miljöfarliga köldmedia**

Locum arbetar med att fasa ut miljöfarliga köldmedia.

Det är Locums driftentreprenörer som sköter om kylanläggningarna. Driftentreprenörerna följs systematiskt upp i syfte att minska de diffusa utsläppsmängderna av köldmedia.

- **Minska materialspill**

Möjligheten att ta fram bättre nyckeltal för avfall, exempelvis genom att mäta mängden avfall/kvadratmeter byggd yta kommer att ses över. Ett syfte med att mäta avfall/kvadratmeter är att kunna jämföra mellan projekt och se effekten av ökad återanvändning och minskat materialspill.

⁹ Byggsvarubedömningen är ett verktyg som bedömer och tillhandahåller information om miljö- och hälsobedömda varor och påverkar produktutvecklingen mot en giffri och god bebyggd miljö.

- **Materialåtervinna byggavfall**

Idag arbetar Locum med materialåtervinning genom att sortera byggavfallet vid källan. Genom att ställa miljökrav i upphandlingar och i projektspecifika miljöprogram har Locum nått en hög sorteringsgrad, 89% (utfall 2015). Sorteringsgraden mäts i antal ton och jämförs mot det osorterade avfallet. Locum kommer under perioden att arbeta för att ytterligare öka sorteringsgraden, $\geq 90\%$ (mål 2017-2021).

- **Återanvända byggmaterial**

Möjligheten att återanvända material och produkter i bygg- och förvaltningsprocessen ska utredas i alla våra projekt.